

SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed

ISSN: 2630-631X

Social Sciences Indexed

www.smartofjournal.com / editorsmartjournal@gmail.com

December 2018

Article Arrival Date: 01.11.2018 Published Date:12.12.2018 Vol 4 / Issue 14 / pp:972-985

FİNANSAL PİYASALARDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ VE KATILIM BANKALARI TURKISH BANKING SYSTEM AND PARTICIPATION BANKS IN FINANCIAL MARKETS

Dr. Öğr. Üyesi Şahin ÇETİNKAYA
Uşak Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

ÖZET

Finansal piyasaların en önemli unsurlarından biri bankalardır. Bankalar yatırımcılar için sermayenin tedarikçisidir. Finansal piyasalar da bankalar ve banka benzeri kuruluşlar bulunmaktadır. Finansal kaynak teminini mevduat sahiplerinden sağlayan bankalar, karşılığında faiz vermektedirler. Günümüzde bankalar bir çok açıdan piyasada önemli bir birleştiricilik özelliğine sahiptir. Para yatırıma dönüştüğü sürece ekonomik büyümeyi sağlar, istikrar aracı olur ve iktisat politikalarını etkin hale getirir. Merkez bankaları parasal tabanı bankalar ve diğer finans kuruluşları aracılığı ile kontrol eder. Bankalar mevduat sahiplerinin parasına karşılık onlara faiz verir. Faiz, İslam dini açısından haram kabul edilir. Katılım bankaları İslami sermayeyi piyasaya aktarır. Ancak mevduata faiz vermez. Katılım bankaları kar payı verir.

Anahtar Kelimeler: Banka, Para, Katılım Bankacılığı, Faiz, Kar payı

ABSTRACT

Banks are one of the most important elements of financial markets. Banks are the most important supplier of capital for investors. There are banks and bank-like institutions in financial markets. Today, banks have an important unifying feature in the market in many respects. As long as the money turns into investment, it provides economic growth, becomes a means of stability and makes economic policies effective. Central banks control the monetary base through banks and other financial institutions. Banks give interest in exchange for the money of depositors. interest is prohibited according to Islam. Participation banks transfer Islamic capital to the market. Participation banks give profit share.

Key Words: Bank, Money, Participation Banking, Interest, Profit Share

1. GİRİŞ

Modern ekonomilerin en önemli özelliği parasal ekonomi olmalarıdır. Paranın kontrolünü yapan kurumların başında da bankalar gelmektedir. Banka ve katılım bankalarının finansal piyasalarda işlevleri birbirine benzemektedir. Ancak işleyiş tarzları farklıdır. Bankalar gibi katılım bankaları da, finansal kaynak temin eden kuruluşlardır. Ancak çalışma prensiplerinde değişiklikler vardır (Öztürk,2011:6).

Bankacılık kavramının esasını oluşturan para ekonomi biliminde önemli bir yere sahiptir. Para dolaşımının iktisadi sistemdeki yerine bakıldığında 1929 krizinden sonra oldukça önemli hale gelmiştir. Artık para bir iktisat politikası aracı olmuştur.

Bankaların tarihi de oldukça eskidir. Tezgâh, sıra, masa anlamındaki İtalyanca ‘Banko’ sözcüğünden türeyen banka günümüzde kısaca ödünç para alıp verme, ödemelere aracılık etme, döviz alım satımı ve para transferleri gibi çeşitli işlemleri yerine getiren, kanunlarla görev ve yetkileri belirlenmiş özel ve kamu tüzel kuruluşlardır.

Modern anlamdaki ilk banka 1609 yılında kurulan Amsterdam Bankası’dır. Bunun yanında dünya ticaretinde önemli yere sahip olan Osmanlı İmparatorluğu’nun bankalarla tanışması geç olmuştur. Faizin haram olması bankacılık faaliyetlerinin yasaklanmasına neden olmuştu. Osmanlı’nın son dönemlerinde Türk Bankaları faaliyet göstermeye başlamıştır. 1923’te Cumhuriyetin ilanı ve dünya ekonomisine entegre olma çalışmaları başlamıştır. 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın kurulmuş ve böylece bankalar ve bankacılık faaliyetlerinde artışlar görülmeye başlamıştır.

2. TEMEL KAVRAMLAR

Para: Toplumların ekonomik ve sosyal yapılarına bağlı olarak farklı para tanımları yapmak mümkündür. Tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapılar ülkeler arasında hatta ülke içerisinde bile değişiklikler göstermektedir. En gelen tanımlama ile *para bir mübadele aracıdır*. Para ile ilgili bu tanım herkesin ittifak ettiği bir tanım gibi görünse de her geçen güncellenmektedir.

Para;

- Herkes tarafından kabul görmüş değer ölçü birimi,
- Ortak bir hesap birimi,
- Satın alınan mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi için bir ödeme aracıdır.

Mal ve hizmetlere ödeme yapmak için kullanılan para değişen ekonomik koşulların etkisiyle zaman içinde çok değişik biçimler almaktadır. Para madeni para, banknot, banka rezervleri ve kredi kartları gibi bir çok kategoriye içine almaktadır. İktisat literatüründe para ile ilgili değişik kavramlara rastlamak mümkündür(Öztürk,2011:7).

Toplumsal gelişime bağlı olarak eski çağlarda mal paranın kullanıldığı dönemler olduğu gibi modern dünyada dijital paralar, elektronik paralar ve bunlar gibi para benzeri araçlarda kullanılmaktadır.

Banknot: Bankalar tarafından çıkarılan ve hamili tarafından bankaya gösterildiği anda madeni parayla ödeneceği taahhüdünü taşıyan evrak; günümüzde para olarak kabul edilen ödeme aracı. I. Dünya Savaşı'na kadar bankalar, "paraya çevrilir banknot" çıkarırlardı (Şıklar,2009).Banknot bir temsili paradır. Altın ve gümüş sertifikaları veren bankalar ellerinde bulunan rezervleri güvence kabul edip, %100 değerli maden karşılığı olamayan, ancak istenildiğinde ödenebilme garantisi olan sertifikalar çıkardılar. Bu sertifikalara "banka notu" anlamına gelen "banknot" denildi (Dinler,2013:433).

Kağıt Para: Banknot çıkarma yetkisi olan bankalar zorunlu olarak itibari değerinin bir kısmını altın-gümüş rezervi olarak bulundurmaya yükümlü tutuldular. Böylelikle bankalar altına dayalı banknot ihracı yapıyorlardı. Ancak II.Dünya savaşı sonrasında bu durum "devletin zorunlu mübadele aracı olan para" olarak kullanılmaya başlandı(Dinler,2013:433).

Nakit: Dolaşımda olan banknotlarla madeni paralara nakit denir. Efektif kavramı da aynı anlamda kullanılır.Para nakit dışındaki varlıkları da (para benzeri) içerdiği için anlamı daha genişdir (Öztürk,2011:8).

Gelir: Gelir para ile aynı anlamda kullanılabilen bir kavramdır. Ancak paradan farklıdır. Belirli bir dönemde elde edilen kazançları ifade eder. Bu özelliğinden dolayı gelir bir akım değişken kabul edilebilir. Ancak para bir stok değişkendir (Erdem,2008:3). Para servet anlamını da içerse bile ikisi birbirinden farklı kavramlardır.

Servet:Sahip olunan maddi ve maddi olmayan tüm değerlerin aktif toplamı (varlık) serveti ifade eder. Ayrıca servet kavramı bir değer saklama fonksiyonu da içermektedir.

Likidite: Satın alma gücünü temsil eden varlıkların, değer kaybına uğramadan kullanılma özelliğini ifade eder. Başka bir ifade ile bir varlığın nakde dönüştürülebilme hızına likidite denir. Likiditesi en yüksek varlık para olarak biliniyor.

Likidite Riski: Sahip olunan varlıkların nakit talebini karşılayamama durumuna likidite riski denir. Özellikle nakit ihtiyacı anında varlıkların nakde dönüştürülememesi durumunu anlatmak için kullanılır.

Para Hayali: Paranın reel değeri yerine nominal değerinin dikkate alınması sonucu, reel gelir kaybına uğrama durumudur. Rasyonel hareket eden bireysel karar alıcılar enflasyonla birlikte reel gelirin azaldığını görürler. Bu durum bireyler tarafından fark edilmiyorsa bu durum para hayali olarak adlandırılır.

Portföy: Bireylerin veya kurumların değişik menkul değerlere yaptıkları yatırımların parasal karşılık olarak toplamını oluşturur. Finansal araçlar ve tasarruf sahipleri açısından portföy fonların değerlendirilmesi amacıyla alınan menkul kıymet, altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerin toplamını ifade eder.

Mevduat: Gerçek ve tüzel kişilerin bankalarda açmış oldukları hesaplara mevduat denir. Bu hesaplar vadeli veya vadesi olabilir.

Mevduat sertifikası: Vadeli hesaplar için verilen karne, senet, tahvil gibi belgelerdir. Vadesi sabit ve belirli bir faize bağlanmış olan paranın bir bankada olduğunu gösteren belgedir.

Fon: yatırım için SPK tarafından yetkilendirilmiş kurumların yatırımcılar için riski dağıtman amacıyla topladığı birden çok hisse senedi, devlet tahvili, döviz ve diğer değerli kağıtları çeşitlendirerek oluşturduğu portföydür.

Ankes: Bankaların mevduat sahiplerine cari hesaplarından ödeme yapmak üzere rezerv olarak hazırda tuttuğu para miktarıdır.

Disponibilite: Mevduat bankalarının taahhütlerine karşı teminat olarak bulundurdıkları değerlerin nakte dönüşme özelliklerine denir.

Sermaye: Üretimde bulunan her türlü nakit ve üretim araçlarına verilen addır. Bir işe yatırılan para, yatırımdan elde edilen gelir ve varlıkların ticari değerine denir.

Faiz: Üretim faktörlerinden sermayenin aldığı paydır. Bankacılık işlemlerinde sermayenin belli bir süre kullanılması karşılığında ödenen bedeldir. Faiz oranı paranın zaman değeri, enflasyon risk primi, geriye ödenememe risk primi, likidite risk primi, vade risk primi ve kur risk primini içermektedir.

Kıymet: Elinde bulunduran kişiye ortaklık ve alacaklılık hakkı sağlayan hisse senedi, tahvil, bono gibi kıymetlerden oluşmaktadır. Menkul kıymetlerin özellikleri sayılarak SPK kanununda şöyle bir tanım da yapılmıştır. “ortaklık ve alacaklılık hakkı tanıyan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılır, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları SPK tarafından belirlenen kıymetli evraktır.”¹

Hisse senedi: Anonim ortaklıklar tarafından çıkarılan ve belirli bir ortaklık sermayesine katılma payını temsil eden ve yasa ve sermaye piyasası kural ve şartlarına uygun olarak düzenlenmiş olan kıymetli evraklardır.

Tahvil: Tahvil, şirketlerin fon ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için borçlanma senetleridir. İhraç vadesi 1 yıldan uzun olan kıymetlere tahvil denir. Tahviller sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermemektedir. Nominal değer üzerinde bir değer ile satışa çıkarıldıysa primli tahvil, nominal değer altında çıkarıldıysa iskontolu tahvil denir.

Bono: Vadesi bir yıldan kısa olan ve çıkaran kurum tarafından öngörülen vade sonunda belli bir faiz oranının ödenmesi taahhüt edilen menkul değerlerdir.

Finansman bonusu: Bankaların ve firmaların kısa vadeli finansman sağlamak amacıyla çıkardıkları borçlanma araçlarına denir.

Eurobond: Çıkaran ülkenin veya kuruluşun, kendi ulusal para birimi dışında bir para birimi ile ihraç ettiği menkul kıymetlere eurobonolar veya eurobonds denir.

Çek: Bir bankaya hitaben yazılan ödeme emrine çek denir. Bankaların mudilerine verdikleri bir ödeme aracıdır. Yüksek miktarlı para taşıma sorununu çözmek amacıyla kullanılan bir ödeme emridir.

¹ <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>

Repo: Bir menkul kıymetin işlem anında belirlenen vade ve faiz oranından geri satım taahhüdü ile alım işlemidir. Repo bir menkul kıymetin geri alım vaadiyle satım işlemi, ters repo ise bu işlemin tam tersidir.

Emisyon: Merkez Bankası tarafından piyasaya sürülen toplam para miktarını ifade eder.

Senyoraj: Paranın üzerindeki yazılı değeri ile üretim maliyeti arasındaki fark devletin senyoraj geliridir. Yani para basma sonucu yaratılan satın alma gücü olarak da ifade edilir.

Kredi: Komisyon ve faiz almak üzere belirlenen vade sonunda ödenmek üzere verilen para verilmesidir.

2.1. Paranın İşlevleri

Paranın en önemli işlevleri arasında mübadele aracı olması , hesap birimi olması ve iktisat politikası aracı olması sayılabilir (Şıklar,2009:10).

Mübadele Aracı Olması: Toplumsal ve ekonomik faaliyetlerde ortak bir değişim aracı olarak kullanılabilme özelliği taşımaktadır.

Hesap Birimi Olması: Mübadele edilen mal ve hizmetler karşılığında ödenecek olan fiyatların nispi olarak belirlenmesi ve ödeme aracı olarak kullanılmasını ifade eder.

Ayrıca bireyler ve firmalar gelirlerini para olarak ifade eder. Aynı zamanda devlet nezdinde ki yükümlülükleri ve hak iddiaları da para olarak ifade edilmektedir.

Değer Saklama Aracı Olması: Gelirlerin tümü harcanmadığından kullanılmayan kısmının saklanması para olarak yapılır. Paranın, gelirin elde edildiği zamandan kullanılacağı zamana kadar ki dönemde satın alma gücünü muhafazasıdır.

İktisat Politikası Aracı Olması: Para aynı zamanda bir iktisat politikası aracıdır. Ekonomik ve toplumsal gelişme süreci içerisinde para sadece mübadelelere aracılık eden pasif bir araç olmaktan çıkıp, ekonomik yaşamı etkileyen aktif bir unsur haline almaktadır. Para bu özelliği ile ekonomide hizmetleri özendiren, üretimi kolaylaştıran ve yatırımları finanse eden işlevlerde üstlenmektedir.

2.2. Parasal Kurumlar

Parasal kurumlar arasında en önemlileri bankalardır. Para ve finans piyasalarında son dönemlerde ortaya çıkan gelişmeler finansal piyasaların giderek derinleşmesi ve küreselleşme sürecinin tüm dünyayı etkilemesi ile ortaya çıkan küresel krizler parasal kurumların önemini artırmıştır. Parasal kurumlar belirlenirken, banka ve banka benzeri kurumlar ile banka olmayan mali kurumlar olarak sınıflandırılmıştır(Öztürk,2011:83).

Banka ve banka benzeri parasal kurumlar: Merkez Bankaları, Hazine, Ticari Bankalar, Yatırım Bankaları, Kalkınma Bankaları, Kıyı Bankacılığı, Katılım Bankaları, BDDK,TMSF,SPK bulunmaktadır.

Banka olmayan mali kurumlar: BİST, İstanbul Altın Borsası, Takas Bank Borsa Para Piyasası, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası, Yatırım Fonları, Yatırım Ortaklıkları,Sosyal Güvenlik Kurumları, Sigorta şirketleri, Tüketici Finansman Şirketleri ve Kooperatifler yer almaktadır.

2.2.1. Banka Ve Banka Benzeri Kurumlar

İlk banka “Maket” adıyla M.Ö. 3500 yıllarında Mezopotamya da kurulmuştur. Çiftçilere kaynak temini yapardı. Ödeme vadesi olarak genellikle hasat zamanı olarak belirlenirdi. Avrupa’da Ortaçağ döneminde bankacılık faaliyeti gelişmemiştir. Hatta uzaklaşmıştır. Bunun nedeni o dönemlerdeki ruhban sınıfının tutumları ve uzun süre devam eden savaşlardır.

Uluslar arası ticaretin gelişmesi ile yeni ticaret deniz yolları bulunmuştur. Bu yollarla beraber Venedik ve Cenevre gibi kentlerde bankacılık gelişmiştir. 1609 yılında Amsterdam Bankası, 1694 yılında İngiltere Merkez Bankası kuruluşur. Bu dönem de Merkez bankacılığının başlamıştır. 1913

yılında FED'in (Federal Rezerv Bank) kurulmasıyla günümüz modern bankacılığının temelleri atılmıştır (Sümer, 2016:145).

i.Merkez Bankası: Merkez Bankaları çağdaş ekonomilerin vazgeçilmezleridir. Dünyada ülkelerin para politikalarının yönetilmesi noktasında ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla faaliyet gösterirler. İlk MB 17.yy sonlarında İngiltere ve İsveç'te kurulmuştur. Sonrasında ise; Fransa (1800),Finaldiya (1811),Hollanda (1814), Norveç (1817), Danimarka (1818),Belçika(1850),Rusya(1860),Japonya(1882),İsviçre(1814) ve Türkiye (1930) tarihinde kurulmuştur(Parasız,2000:35).

Başlıca Merkez Bankaları¹:

FED (1913): Federal Rezerv sistemi ABD'nin merkez bankacılık sistemidir. Sistem 1907 yılındaki finansal paniklere banka kullanımının artışıyla birlikte 1913 yılında ortaya çıkmıştı. Zaman içinde Fed rollerini ve sorumluluklarını geliştirmiş ve yapısını güçlendirmiştir.

Bank of England (BOE): İngiltere Merkez Bankası, adının aksine tüm Birleşik Krallık'a ait bir merkez bankasıdır. Banka, 1694 yılında İngiliz Hükümetinin bankası olarak kurulmuştur ve hala Birleşik Krallık hükümetinin bankası olarak görev yapmaktadır.

Çin Merkez Bankası:Çin Merkez Bankası (PBoC), Çin Halk Cumhuriyetinin para politikası ve finansal işleri ile ilgilenmekte olan merkez bankasıdır. Çin Merkez Bankası, dünya tarihindeki diğer finans kurumlarından daha fazla finans varlığına sahiptir.

ii.Ticari Bankalar: Bankacılık modern anlamda 19.yy kurumsal bir nitelik kazanmıştır. (Öçal,1990:14). Günümüzde ticari bankalar mevduat bankaları olarak da bilinirler. Bireylerden vadeli ve vadesiz mevduat toplamakta ve bankalar arasında ticari bankalar para arzının önemli bir kısmını üretmektedir. Başlıca işlevleri; Fon toplamak, Kredi vermek, Kaydi para yaratmak, portföy yönetmek, ticari teminatlar vermek, kamu kesimini finanse etmek, danışmanlık yapmak ve bir çok kuruma ödeme hususunda aracılık etmek işlevleri vardır.

iii.Yatırım Bankaları: İşletmelerin orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlarlar. Ticari bankaların dışında sermaye birikimi sorununun çözülmesi için kurulurlar. Yatırım bankaları halkın kısa ve ya uzun bir süre kullanmayacağı tasarrufları ile işletmelerin ve devletin uzun vadeli finansman ihtiyacının karşılanmasına aracılık eder.

iv.Kalkınma Bankaları: Resmi ve özel kuruluşların yatırımlarına finansman olmak üzere faaliyet gösteren bankalardır. Kalkınma ve yatırım bankaları, diğer ticari bankalar gibi katılım ve mevduat fonu kabulünü gerçekleştirmezler². Türkiye'de yerel yönetimlerin yatırımlarına mali ve teknik yardımda bulunan iller bankası, ihracatçıların uluslar arası piyasalarda rekabet gücünü artırmak için destek sağlayan Türk Eximbank örneklerdendir (Eren,1996:75).

v.Kıyı Bankacılığı: “off-shore banking” olarak bilinen kıyı bankacılığı, yurt dışından sağlanan fonların kullanılmasını amaçlamaktadır. Bu kaynaklar yasal serbestlik içeren bir uygulamayı konu alır. Sektörle ilgili her türlü kısıtlayıcı ve kontrol eden yasa ve yönetmeliklerin dışında kalan serbest bankacılık olarak tanımlanmaktadır.

1960'lardan sonra gelişen bir bankacılık türü olmuştur. Kıyı bankacılığının olduğu ülkeler dünya finansal merkezleri için büyük birer fon kaynağı özelliğine bürünmüşlerdir. Uzak Doğu'da, Hong-Kong ve Singapur kıyı bankacılığının adeta merkezidir. Ortadoğu'da Bahreyn, Pasifik adaları içerisinde Cayman Adaları ve Bahama son derece önemli finans merkezleri haline gelmiştir (Kaymakçı ve Şahin, 2007: 303).

¹ <https://tr.investing.com/central-banks/world-central-banks> (erişim tarihi:05/09/2018)

² <https://www.bankalar.org/kalkinma-yatirim-bankalari/> (erişim tarihi:05/09/2018)

vi.Katılım Bankaları: İslami kurallara göre faiz dışı prensiplere göre çalışan, diğer bankalar gibi bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren ancak, kâr ve zarara katılma kuralıyla fon toplayıp ticaret, ortaklık ve finansal kiralama vb. yollarla fon kullandıran bir bankacılık modelidir¹ (Öztürk,2011:115).

2.2.2. Banka Olmayan Mali Kurumlar

i.BİST: Para piyasalarında bir yıldan daha kısa süreli borç verilebilir fonların piyasaya sürülmesini ve bu fonların talep edenlerin bir araya geldikleri piyasalardır. Sermaye piyasaları fonların bir yıldan daha uzun vadeli olanları piyasaya çıkarır. Bu fonları kullanmak isteyenlerle fon sahiplerini bir araya getirmiş olur. (Öztürk,2011:125)

BİST, Aralık 2012 tarihinde 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun'un 138. maddesi uyarınca Borsa İstanbul A.Ş., borsacılık faaliyetleri yapmak üzere Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte kurulmuştur. Sermaye piyasasının da borsaları tek çatı altında toplayan Borsa İstanbul, esas sözleşmesinin Sermaye Piyasası Kurulu'na hazırlanıp ilgili Bakanın onayı sonrasında 3 Nisan 2013 tarihinde doğrudan tescil ve ilan edilmesiyle faaliyet izni almıştır².

ii.İstanbul Altın Borsası: Borsa İstanbul bünyesinde kıymetli madenlere ve kıymetli taşlara ilişkin olarak standart, standart dışı, cevherden üretim altın, gümüş, platin ve paladyum üzerine spot işlemlerin yapıldığı Kıymetli Madenler Piyasası, ödünç ve sertifika işlemlerinin yapıldığı Kıymetli Madenler Ödünç Piyasası ile elmas ve kıymetli taşların işlem görebildiği Elmas ve Kıymetli Taş Piyasası yer almaktadır³.

iii.Takas Bank Para Piyasası: Takasbank Para Piyasası (TPP); fon fazlası ve/veya fon ihtiyacı olan üyelerin talep ve tekliflerinin karşılaşmasını sağlayan, 1996 yılında kurulmuş olan organize bir para piyasasıdır. Takasbank TPP'de katılımcı olmayıp, alış- satış kotasyonu vermemektedir ve TPP Prosedürü'nün ilgili maddeleri kapsamında gerçekleşen işlemlerden doğan yükümlülükleri garanti etmektedir. Piyasada işlem yapan tarafların yükümlülüğü TPP'ye karşıdır ve işlemlerin karşı taraf bilgisi paylaşılmamaktadır.

iv.Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası: Finansal türev piyasaları 2005 yılında İzmir'de işlem görmeye başlamıştır.(Öztürk,2011:130). Şu anda BİST bünyesinde takasbank tarafından yürütülmektedir. SPK ve Borsa mevzuatı çerçevesinde; Borsa'da gerçekleşen işlemler için risk ve teminat yönetimi Takasbank tarafından gerçekleştirilmektedir. Pozisyonu olan hesaplar için işlem öncesi, işlem anı ve işlem sonrası olmak üzere üç katmanlı bir risk yönetimi sistemi uygulanır. Yatırımcıların teminat tutarı, bulunması gereken teminat seviyesinin altına düşmesi veya TL teminat açığı bulunması durumunda ilgili hesaplar için teminat tamamlama çağrısı yapılır. Söz konusu tamamlama çağrısı durumlarda Takasbank tarafından elektronik ortamda yapılmaktadır. Üyeler teminat tamamlama çağrısı yükümlülüklerini en geç bir sonraki işlem günü için belirlenmiş olan saate kadar yerine getirmek zorundadır. Hesapların risk durumuna göre kademeli olarak aracı kurumlara bilgilendirme yapılmakta ve aracı kurumlar risk azaltıcı işlemler yapılması konusunda yönlendirilmektedir⁴.

3. BANKALAR VE KATILIM BANKALARI KARŞILAŞTIRMASI

Günümüz dünyasında bankalar olmadan ticaret yapmak imkânsız bir hal almıştır. Faizin İslam dini açısından yasak olması insanların bankalardan uzak durmasına neden olmuştur. Bu durumun katılım bankalarının ortaya çıkmasında önemli bir rolü vardır. İlk örnekleri 1985 yılında kurulan Albaraka Türk ve Faisal Finans kuruluşlarıdır. Her ne kadar yabancı sermayeli kuruluşlar olsalar da ilerleyen yıllarda yerli sermayeli kuruluşlar bunları izlemiştir. Bankalar, mevduat kabul eden, fon toplayan,

¹ <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf> (erişim tarihi:05/09/2018)

² <http://www.borsaistanbul.com/kurumsal/borsa-istanbul-hakkinda/hakimizda> (erişim tarihi:30/09/2018)

³ <http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/piyasalar/kiymetli-madenler-ve-kiymetli-taslar-piyasasi> (erişim tarihi:30/09/2018)

⁴ <https://www.takasbank.com.tr/tr/hizmetler/hizmet-verilen-piyasalar/vadeli-islem-ve-opsiyon-piyasasi-viop/genel-tanim> (erişim tarihi:12/09/2018)

topladığı bu kaynakları fon ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilere ve devlete kısa ve uzun vadeli kredi olarak aktaran finansal kurumlardır(Yetiz, 2016).

3.1. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihi

Gerek örf adet gerekse dini gerekçelerin de etkisi ile Türklerin bankacılık ile tanışması ve bankacılık ile iştiğal etmesi diğer ülke ve toplumlara nazaran geç olmuştur. Osmanlı toplumunda gelişmiş ticari hayatın bulunması, yaygın imparatorluk sınırları içerisinde toplumun banka ve bankacılık işlemlerine ihtiyaç duymasına karşın 19. Yüzyılın ortalarına kadar bankacılık sistemi gelişmemiştir.

Osmanlı döneminde azınlık gayrimüslim Ermeni, Rum ve Yahudi kökenliler tarafından yapılan bankerlik, sarraflık faaliyetleri zaman içerisinde bankacılık faaliyetlerine dönüşmüştür. Başta hazine olmak üzere esnaf ve tüccara borç verme işlevi daha çok Galata'da yerleşik bankerler marifetiyle yapılmaktaydı.

Bu dönemde bankacılık işlemlerinin çoğunu gerçekleştiren sarraflar iki gruba ayrılabilir. Bunlardan birincisi; Galata'da toplanmış olan ve İmparatorluğun bütününe kapsayan işlevler gören hazine sarraflarıdır. İkinci grup ise; hazine tarafından tescil edilmeyen, sermayeleri sınırlı ve yürüttükleri işler yeterince sınırlı olan köşe başı sarraflarıdır (Günel,2010:189).

3.2. Türkiye' de Bankacılık Sektörü

Günümüzde Türk Bankacılığı; BDDK tarafından denetlenen, özerk ve sermaye olarak geçmişe göre çok daha güçlü, modern kuruluşlar halini almıştır. Dünya bankacılığına entegre olmuş müşterilerine anında dünyanın her yerinde işlem yapabilme olanağı sağlayan ve her geçen gün daha da büyüyen bir sektör halini almıştır.

Bankalar kuruluş amaçları farklı olsa bile temel olarak mevduatın muhafazası işlevini üstlenmektedirler. Bankaların yerine getirdikleri temel işlevler; “eldeki paranın korunması amacıyla güvenli bir yer sağlamak, tedavüldeki paranın toplanması, ödeme işlemlerinin yapılması, ticari senetlerin tahsili, müşteri adına menkul kıymet alım satımı yapmak, teminat mektubu vermek, yatırım konularında danışmanlık yapmak, vergi tahsil işlemlerini yapmak, elektrik, su, doğalgaz, vb. işlemlerin ödeme ve tahsilatını” yapmak şeklinde sıralanabilir (Arslan ve Hotamışlı, 2007:189).

3.3. Türk Bankacılık Sisteminde Faaliyet Gösteren Banka Türleri

3.3.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

1839 yılında “kaime-i nakdiye-i mütebere” adı altında ilk Osmanlı kâğıt parası basılmıştır. **İlk banka kurulması ise** 1847 yılında devletin desteğini alarak Osmanlı İmparatorluğu'nda Bank-ı Dersaadet'i (İstanbul Bankası) kurulmuştur. Bankanın ortakları J.Alleon ve Th. Baltazzi adlı bankerlerdi.Bu banka aynı zamanda 1863 yılına kadar banknot basma ve emisyon yükümlülüklerini de yerine getirmiştir. 1863 yılında kurulan Bank-ı Osmani Şahane TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) kurulmuştur. Merkez Bankası fonksiyonunu bir yabancı bankanın üstlenmesi, Osmanlı ekonomisi için yabancı bankacılığın ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.

Çok sayıda yabancı banka, Osmanlı Hükümeti'ne yüksek faizle borç vermek ve döviz spekülasyonundan yararlanmak amacıyla Osmanlı Bankası'nın kuruluşunun ardından faaliyete geçmiştir. Cumhuriyet'in ilk döneminde faaliyet gösteren yabancı bankaların çoğu Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında kurulan bankalardır. 1930 yılında TCMB kurulması ile Osmanlı Bankası'nda bulunan emisyon yetkisi alınarak merkez bankasına devredilmiştir. 1923 İzmir İktisat Kongresinde bankacılık ile ilgili önemli gelişmeler sağlanmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk milli bankası olan iş bankasının kuruluş fikri bu dönemde ortaya atılmıştır. İş bankası 26 Ağustos 1924 tarihinde kurulmuştur. İş Bankasını takiben Türkiye Sınai ve Maadin Bankası ile Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bunların dışında tek şubeli yerel bankalarda kurulmaya ve sayıları her geçen gün artmaya başlamıştır. (Erdoğan, 2011:97).

24 Ocak 1980 Kararlarında bankacılık ile ilgili önemli gelişmeler olmuştur. Bu dönemde faizler serbest bırakılarak piyasada belirlenmesine imkân verilmiştir. Yerli ve yabancı yeni bankaların kurulması için çalışmalar yapılmıştır. Böylelikle rekabetin artırılması hedeflenmiştir. Bu sermaye hareketliliği konusunda faydalı olacaktır. Bu dönemde ayrıca;

- Tek ve ortak bir muhasebe sistemine geçilmesi,
- Sermaye Piyasası Kanunu'nun çıkartılması
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın kurulması,
- TCMB bünyesindeki İnterbank (Bankalar Arası Para Piyasası) kurulması sağlanmıştır (Sümer, 2016:35).

3.3.2. Mevduat Bankaları

Bankacılık sektöründe mevduat, kalkınma ve yatırım, katılım bankası olmak üzere toplam 52 banka bulunmaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre:

Mevduat bankası: Mevduat kabul eden ve kullandıran yurt içi ve yurt dışı şubeleri olan banka türleridir. Mevduat karşılığında faiz vermeyi taahhüt eder. Vadeye göre faiz oranları belirlenir¹. (Türkiye Bankalar Birliği, 2017).

Tablo 1: Türkiye'de Faaliyette Olan Bankalara Ait 2017 Verileri

Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel sayısı	Aktif Büyüklük (milyon TL)
52	10.378	224.104	3.323.579.-

Yıllara göre hızla büyüyen bankacılık sektörü 2017 yılı itibariyle bankalar birliği verilerine göre, Türk Bankacılık Sektöründe faaliyette bulunan 52 banka bulunmaktadır. Bunların kamu ve özel olarak ayrımı yapılmayıp tamamı dikkate alınmıştır. Ülke genelinde 11.572 şubesi, 224.104 personeli bulunmaktadır. Türk Bankacılık Sektörü 2017 verilerine göre 3.323.579 milyon TL aktif büyüklüğüne ulaşmıştır.

3.3.3. Kamu Sermayeli Bankalar

Sermaye paylarındaki çoğunluk hisseleri doğrudan ya da dolaylı olarak devletin elinde olan bankalar bu kategoriye girer. “T.C. Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası” kamu sermayeli bankalardır. Bu bankalar Türk bankacılık sistemi içerisinde önemli bir kaynağı elinde bulundurmaktadır. Kamu sermayeli bankalar bankacılık sistemi içerisindeki bütün hizmetleri sunabilmektedirler. Kamu sermayeli banka sayısı 3'tür. Yurt içinde şube sayısı 3685 ve yurt dışı şube sayısı ise 31'dir².

Kamusal sermayeli bankaların sektördeki payı %29,8 'dir.

Tablo 2: Kamu Bankalarının bankacılık sektöründeki payı

Banka adı	Sektördeki Payı %
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası	13,2
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	8,3
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	8,3

3.3.4. Özel Sermayeli Bankalar

Genel olarak “Özel Sermayeli Ticari Bankalar” merkez bankalarının ve kalkınma bankalarının bankacılık işlevleri dışında kalan tüm fonksiyonları yerine getirebilmektedir. Bu bankalar mevzuata uygun olarak; finansal araçların alım ve satımı, kambiyo, türevsel işlemler, menkul kıymet aracılığı, yüklenim, yatırım danışmanlığı ve sigortacılık faaliyetleri de yapabilmektedir. Özel Sermayeli Ticari Bankaların faaliyet alanlarından kaynaklanan kendilerine özgü bir yönetim ve organizasyon yapıları olmasına karşın, bu yapılar bankalar arasında farklılık gösterebilmektedir(Arslan ve Hotamışlı, 2007).

¹ <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Kat%C4%B1m%C4%B1m%20bankalar%C4%B1n%C4%B1n%20bankac%C4%B1m%C4%B1n%20sekt%C3%B6r%C3%BCndeki%20yeri%20ve%20C3%B6nemi.pdf>

² https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp

Türk Bankacılık Sisteminde faaliyette bulunan Özel Sermayeli Ticari Bankalar “faaliyet süresi, sermayesi, aktif büyüklüğü, şube sayısı, borsa da işlem görmesi” gibi özellikleriyle Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar içerisinde de sektörde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca çağdaş bankacılığın gerektirdiği bütün hizmetleri vermekte olan bu bankalar, sektördeki “yenilik ve uygulamaları” belirlemede öncü konumda olan büyük ölçekli bankalar olarak nitelendirilmektedir.

Özel sermayeli bankaların sektördeki payı toplam %49.7’dir¹.

Tablo 3: Özel Sermayeli Bankaların Sektördeki Payları (%)

Özel Sermayeli Bankalar	Sektördeki Büyüklüğü %
Adabank A.Ş.	0,0
Akbank T.A.Ş.	10,4
Anadolubank A.Ş.	0,5
Fibabanka A.Ş.	0,4
Şekerbank T.A.Ş.	1,0
Turkish Bank A.Ş.	0,1
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	3,2
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	11,5
Türkiye İş Bankası A.Ş.	12,3
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	10,2

Yabancı sermayeli bankaların sektördeki payı %15.6 oranındadır. TBB verilerine göre yabancı sermayeli bankaların sektördeki paya göre sıralaması şöyledir.

Tablo 4: Yabancı Sermayeli Bankalar ve Bankacılık Sektörü

Yabancı Sermayeli Bankalar	Sektördeki payı %
Finans Bank A.Ş.	4,2
Denizbank A.Ş.	3,8
ING Bank A.Ş.	2,4
HSBC Bank A.Ş.	1,5
Odea Bank A.Ş.	1,5
Alternatifbank A.Ş.	0,6
Burgan Bank A.Ş.	0,5
Citibank A.Ş.	0,4
Tekstil Bankası A.Ş.	0,3
Turkland Bank A.Ş.	0,3
Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.	0,2
Arap Türk Bankası A.Ş.	0,2
Intesa Sanpaolo S.p.A.	0,2
Deutsche Bank A.Ş.	0,1
The Royal Bank of Scotland Plc.	0,1
Rabobank A.Ş.	0,0
Société Générale (SA)	0,0
JPMorgan Chase Bank N.A.	0,0
Bank Mellat	0,0
Habib Bank Limited	0,0

Yabancı sermayeli bankaların bir çoğunun sektör paylarının %1’in altında olduğu görülmektedir. En yüksek paya sahip olan Finansbanktır.

3.3.5.Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve yatırım bankası: Mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade etmektedir.

Tablo 5: Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payları

Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Sektördeki Payı %
Türk Eximbank	2,0
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	0,9
İller Bankası A.Ş.	0,8
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	0,3
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	0,3
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	0,2
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	0,1
Nurul Yatırım Bankası A.Ş.	0,0
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	0,0
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	0,0

¹https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/.../1454/tablo_7-grup_ve_sektor_paylari

Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	0,0
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	0,0
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	0,0

Türkiye’de Türk Eximbank %2 ile en büyük paya sahiptir. Bankacılık sektöründe kalkınma bankaları zamanla yatırım bankalarına dönüşmektedir (Öztürk,2011:130).

3.3.6.Katılım Bankaları

Bankaların isimlerindeki “katılım” sözcüğü, yapılan bankacılık türünün kâr ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu bankalar, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman prensipleri dahilinde ticaret ve sanayide değerlendirerek, oluşan kâr ve zararı tasarruf sahipleriyle paylaşırlar. TL, USD ve EUR bazında vadeli hesaplarda toplanan fonlar, kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, finansal kiralama, kâr ve zarar ortaklığı yöntemleriyle değerlendirilir. Ticaretin ve sanayinin ihtiyaç duyduğu hammadde, yarı mamul veya mamul madde, gayrimenkul, makine veya her tür teçhizatın temini, bu yöntemler aracılığıyla sağlanmaktadır.

Bu bankalarda, her türlü bankacılık işlemlerinde faiz ve belirsizlik ihtiva eden, aşırı riskli ve spekülatif işlemlere yer verilmez. Alkollü içecek, şans oyunları, silah ve tütün ürünleri gibi toplum için zararlı bulunan konularda bankacılık işlemi yapılmaz. Katılım bankalarının varlık nedeni ve altın kuralı “Faizsizlik Prensibi”dir.

Faizsizlik Prensibi,

- Faiz yerine kâr ve zarara katılma esasına göre fon toplamak,
- Müşterinin ihtiyaç duyduğu malı satıcıdan peşin alıp o müşteriye vadeli satmak suretiyle (murabaha), ayrıca kiralama, ortaklık vb. yöntemlerle fon kullandırmaktır.

Katılım bankası: Özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade etmektedir (TBB, 2017).

Katılım bankası, sermayesine ilaveten yurt dışından ve yurt içinden özel cari hesaplar ile kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayıp ekonomiye fon tahsis etmek amacıyla faaliyet gösteren, toplanan fonları mevzuatında belirtilen usullerle, her türlü zirai, ticari faaliyetlerin ve hizmetlerin finansmanında, ortak yatırımlarda, yurt dışı teminat mektubu verilmesinde, ihracat ve ithalatın finansmanında, yatırımlara ilişkin ekipmanların temin edilip, firmalara taksitle satılması veya kiraya verilmesi gibi hususlarda kullandırabilen mali kuruluştur.

Mevduat bankalarının hâkimiyetindeki Türk finans piyasasına çeşitlilik ve derinlik kazandırmak ve toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla, 1983 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Türk mali sistemine dâhil edilmişlerdir (Coşkun, 2008).

Faizsiz sistemde faaliyet gösteren katılım bankalarının asıl amaçları, hangi nedenlerle olursa olsun ekonomik sisteme girmeyen finansal değerlerin yastık altından çıkarılıp milli ekonomiye kazandırılmasıdır. İnsanların ekonomik sisteme sokmak istemedikleri bu yastık altı yatırımlarının temel nedeni ise; dini inançlardan kaynaklanmaktadır (Tuhan, 2014).

Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları şunlardır.

- Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
- Vakıf Katılım Bankası A.Ş.
- Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

3.3.6.1.Katılım Bankalarının Çalışma Yöntemleri

Katılım bankaları ile mevduat bankaları fonksiyonel olarak birbirine benzemektedir. Her iki tür bankacılık da halktan ve çeşitli kuruluşlardan topladıkları tasarrufları tüccar, sanayici ve tüketicilere kullandırmakta, tasarruflar ve yatırımlar arasında aracılık yapmaktadır. Ayrıca dış ticaret, teminat mektubu, çek, senet ve kredi kartı gibi diğer bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Ancak bu iki tür bankacılığın fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri birbirinden tamamen farklıdır. Mevduat bankaları faizle fon (mevduat) toplamakta ve faiz karşılığında ödünç para vermektedir. Halbuki katılım bankaları kâr ve zarara katılma yöntemiyle ortaklık esasına göre fon toplamakta, ticaret, ortaklık, kiralama vb. esasına göre fon kullandırmaktadır.

Ayrıca bu bankalar, işlemlerinin hiçbirinde faize yer vermemektedir. Katılım bankacılığında faiz yasağı bulunmakla birlikte; belirsizlik yasağı, aşırı risk ve spekülasyon yasağı, mal ve hizmet satın alımında paranın müşteri yerine fatura karşılığında satıcıya ödenmesi uygulaması, mutlaka finansmanın bir mal veya hizmet karşılığında sağlanması gibi prensipler bulunmaktadır¹

3.3.6.2. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

i. Özel Cari Hesap

Katılım bankalarında açtırılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder.

ii. Katılma Hesabı

Katılım bankalarına yatırılan fonların bu bankalarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder. Katılma hesapları esasen sistemin temelini oluşturmakta olup, katılım bankalarının en önemli fon toplama aracıdır.

Katılma hesabı sahibine hiçbir şekilde sabit bir gelir ödenmesi ve anaparanın aynen geri ödeneceği garantisi verilmez. Banka ile hesap sahibi arasında bir borç alacak ilişkisi değil kâr-zarar ortaklığı ilişkisi vardır.

iii. Özel Fon Havuzları

Katılım bankaları, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 60. maddesinin 7. fıkrası uyarınca Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından tespit edilen vade ve türlerine bağlı kalmaksızın, önceden belirlenmiş projelerin veya diğer yatırımların finansmanında kullanılmak üzere müstakil hesaplarda fon toplamak suretiyle, vadesi üç aydan daha az olmayan özel fon havuzları oluşturabilir.

iv. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel finansman desteği, "Bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında alıcının borçlandırılması işlemidir(Öztürk,2011:135).

Katılım bankaları, müşterilerinin nakit kredi ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar.

v. Finansal Kiralama (Leasing-cara)

Finansal kiralama belirli bir süre için kiralayan ile kiracı arasında yapılan ve kiracı tarafından seçilip kiralayan tarafından üreticisinden satın alınan malın, mülkiyetini kiralayanda, kullanımını ise belirli bir kira karşılığında kiracıda bırakan bir anlaşmadır.

vi. Selem Satışı

¹ <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>).

Selem satışı, peşin olarak alınan veya peşin olarak verilen başka bir mal ile veresiye bir mal satın almaktır. Banka, satıcı ile aralarında anlaşmada mutabık kalınan gelecekte kendisine teslim edilecek bir malın bedelini peşin ödeyerek satın alabilecektir (Coşkun, 2008:178).

3.3.6.3. Katılım Bankalarındaki Kâr Payı ile Faiz Arasındaki Farklar

Kar Payı

Vade sonunda belli olur. Vadeden bir önceki gün bile kesinleşmiş tutar belli olmamaktadır. Müşteriye ödenecek kâr payı, havuzda toplanan fonların kullandırılması sonucunda doğan kârdan ödenir. Müşteriye ödenen kâr payı ile fon kullanan müşteriden alınan kâr arasında bire bir ilişki vardır. Finansmandan alınan kâr payı ile tasarruf sahiplerine ödenen kâr payı arasında tam bir paralellik vardır. Makas sabittir. Açılıp kapanmaz. Müşteriye ödenecek kâr payı, bankanın kullandığı fonlardan sağladığı kâra bağlıdır. Banka az kâr ederse müşteri de az kâr payı alır. Çok kâr etmesi durumunda müşteri bundan yararlanır çok kâr payı alır. Zarar ederse, müşteri zarara katlanmak zorundadır. Kâr payı, nakdi bir kredinin karşılığı olmayıp mutlaka bir mal veya hizmet alım-satımı veya ortaklık neticesinde ortaya çıkar

Faiz

İşletmek için bir yere ödünç verilen paraya karşılık alınan getiriye faiz denir. Bir diğer anlamda; paranın fiyatı, kiralanan paranın kira bedelidir. İslam dininin haram kıldığı faiz için bir başka tanım da borç verilen parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adı olduğudur. Faiz; kredi kullanılan teşebbüsün karla sonuçlanıp sonuçlanmayacağı veya karla sonuçlanacaksa bile bu karın ne miktarda gerçekleşeceği önceden bilinmemesine rağmen, faiz nispetinin baştan tespit edilmesi sebebiyle, bu kredi kullanımından elde edilen sonucun taraflar arasında adil ve dengeli bir şekilde paylaşırma imkanının ortadan kalkması; neticede, ister alan ister veren olsun, taraflardan birinin mutlaka zarara uğraması ve bu zararın hiçbir şekilde önlenmesinin mümkün olmaması sebebiyle haram kılınmıştır (Erdoğan, 2011).

Faiz, vade başında belirlenir. Müşteriye ödenecek faiz, bankanın çeşitli kaynaklarından elde ettiği gelirlere ödenir. Bunların başında kredi faizleri gelir. Ancak kredilerden alınan faizle mevduata ödenen faiz arasında bire bir ilişki yoktur. Krediden alınan faizle mevduata ödenen faiz arasındaki paralellik güçlü değildir. Makas şartlara göre açılıp kapanır. (2008 krizinde açıldığı gibi) Müşteriye ödenecek faiz, bankanın kârına bağlı değildir. Banka az kâr etse de, çok kâr etse de ya da zarar etse de müşteriye ödenecek faiz baştan belirlenen oran üzerinden hesaplanır ve bu oran vade sonuna kadar değişmez. Faiz, bankacılıkta mutlaka bir borç ilişkisinin karşılığı olan fazlalıktır¹.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

4.1. Katılım Bankaları ve Bankalar Arasındaki Fark

Bankacılığın temelleri milattan önceki dönemlerde atılmıştır. İnsanlar tasarruflarını biriktirmeye başlamış bunları güvenli kişilere emanet etmişlerdir. Bu işleri tapınaklardaki din adamları sonrasında zengin aileler de yapmıştır. İslamiyet sonrası faizin yasak oluşu faizsiz bankacılık sisteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dünyada ilk denemesi 1963 yılında Mit-Gamr'dır. Ülkemizde ilk örnekler 1985 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans'tır. Katılım bankalarının amaçlarının başında faizden kaçıp klasik bankalardan uzak duran insanların mali değerlerine ulaşarak ekonomiye kazandırmak gelmektedir. Katılım bankalarının kar-zarar ortaklığıyla çalışması faizin risklerinden uzak tutmaktadır.

4.2. Türkiye'de Katılım Bankaları

¹ <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>

Üretimi destekleyen bir yapıya sahip olmaları ve refah artışı üzerindeki olumlu sonuçlarından dolayı, klasik bankalarında faizsiz çalışan birimler kurmalarına sebep olmuştur. Bunların başında dünyaca ünlü Citibank, Goldman Sachs ve HSBC Bank gelmektedir.

Tablo 6: Türkiye’de Katılım Bankaları

Katılım Bankaları	Çalışan Personel	Toplam aktifler (milyon TL)	2017 kârı (milyon TL)	Sektörde %
5	14.915	3.323.579.-	41.159.-	10

Şube ve personel sayılarındaki artışlar ve mevduat toplamlarındaki artış sektörde yer edindiklerini göstermektedir. Türkiye’de 52 bankanın 5 tanesi katılım bankasıdır. Ekim 2017 itibarıyla sektördeki 11.572 banka şubesinin 1.002 tanesi katılım bankalarına aittir. 224.104 personelin 14.915 tanesi katılım bankalarında istihdam olmaktadır. Sektördeki toplam aktif 3.323.579 milyon TL’ye ulaşmıştır. Bunun 155.152 milyon TL’si katılım bankalarına aittir. Katılım bankaları 41.159 milyon net kar elde etmiştir. Sektör toplam net karı ise 1.383.159 milyon TL’dir. Görüldüğü gibi banka sayısının ve şube sayısının %10’u katılım bankalarına aittir. Ancak sektördeki toplam aktif içerisindeki payı ve net karları düşüktür.

Sektörün en önemli sorunları şubeleşme sayısındaki yetersizlik ve kalifiye personel sayısındaki azlıktır. Faiz ile kâr payı farkının hem çalışanlarca hem de müşteriler tarafından tam olarak anlaşılabilmesi de büyük sorun ve sektörün önünde engel teşkil etmektedir.

BDDK tarafından diğer bankalar gibi kontrol altında tutulmakta ve TMSF’nin mevduat garantisi katılım bankaları içinde geçerlidir.

Faizsiz bankacılık sistemi adıyla faaliyet göstermesine rağmen, her sektöre finans tedarik eden ancak nakit para vermeyen bir kurumdur. İslami sermaye için önemli bir kurumdur.

5. SONUÇ

Faizsiz sistem adı altında İslami kesimin kandırılması bu yolla önlenmiştir. Katılım bankacılığının ilk uygulaması HSBC ve CITIBANK gibi İslami sermaye dışındaki yabancı sermaye tarafından uygulanması trilyon dolarları bulan arap sermayesinin yabancı bankalar aracılığı ile değişik isimle değerlendirilmesine neden olmuştur. İslam coğrafyasındaki arap ülkelerinin zengin petrol yataklarından elde ettikleri gelirler, İsviçre, ABD ve bir çok Avrupa bankalarındaki mevduat hesaplarında değerlendirilmektedir. Türkiye’de katılım bankacılığı güçlendirilerek bu kaynakların Türk bankalarına çekilmeye çalışılması açısından son derece önemlidir. Ancak Türk bankacılık sisteminde çok küçük bir paya sahip olan katılım bankalarının çoğalması mevcut bankaların katılım banka sistemine uygun yeni oluşumlarına bağlıdır. Ziraat Bankası ve Vakıflar Bankası bu girişimde bulundular. Diğer yerli bankalarında bu girişimleri kısa sürede İslami kesimin mevduatlarının bankalara gelmesine neden olacaktır.

BDDK ve MB katılım bankaları ile ilgili bankacılık faaliyetlerinin dışındaki işleyişleri için yeni düzenlemeler yaparak, banka faaliyetleri ile ayrılmalarını sağlamalıdır. Türkiye’de 2001 krizinden sonra bankalar ile ilgili reformlar katılım bankalarını daha güvenilir kurumlar haline getirmiştir. Ancak halen bu kurumların kar payı adı altında verdiklerinin tam bir izahı yapılamamaktadır.

Bankaların kullandığı tüm araçları katılım bankaları da kullanmaktadır. Fatura ödemesi, çek, senet tahsili, kredi kartı işlemleri vb. Bu durum müşteriler arasında banka ve katılım bankası farkının olmadığı algısına neden olmaktadır. Bankalar ile aralarında faaliyet açısından mevduat verme, belli faiz oranı belirleme gibi fonksiyonlardan başka fark bilinmemektedir. Katılım bankası çalışanlarının ve mevduat sahiplerinin bilinçlendirilme çalışmaları yoğunlaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Arslan, M.H., (2009), Para Teorisi ve Politikası, Alfa Aktüel Yayıncılık, 1. Baskı, Bursa

Arslan, R. ve Hotamışlı, M. (2007), Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Çevrenin Bankaların Yapı ve Uygulamaları Üzerinde Oluşturduğu Teşvik ve Kısıtlamalar. Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, 14, 1, 195-208.

Coşkun, A. (2008). Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri Ve Önemi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dinler,Z.,(2013), İktisada Giriş,Ekin Basım Yayın,Bursa

Erdoğan D. (2011). Katılım Bankacılığı Ve Türk Ekonomisine Katkıları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eren,K.,(1996),AB ve Türkiye’de Bankacılık,Beta Basım Yay.,İstambul

Kaymakçı,O.,Şahin,İ.,(2007), Küreselleşme Üzerine Notlar, (Editör:Şahin,İ. Küresel Bankacılık-Finans Sistemi ve Türk Bankacılık-Finans Sistemine Etkileri), Nobel Basımevi, Ankara

Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi Ve Ab Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 18, 2, 485-508.

Tuhan, A. (2014). Katılım Bankacılığı Ve Türkiye Uygulamaları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Öçal,T.,(1990). Para Teorisi,GaziÜni.İİBF Yay.,Ankara

Öztürk,N.,(2011). Para Banka Kredi,Ekin Yayınları,Bursa

Parasız,İ.,(2000). Para Banka ve Finansal Piyasalar,Ezgi Kitabevi,Bursa

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu Ve Türk Bankacılık Sistemi. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9, 2, 107-117.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>

<http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

<https://tr.investing.com/central-banks/world-central-banks> (05/09/2018)

<https://www.bankalar.org/kalkinma-yatirim-bankalari/> (/05/09/2018)

<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf> (05/08/2018)

<http://www.borsaistanbul.com/kurumsal/borsa-istanbul-hakkinda/hakkimizda> (30/09/2018)

<http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/piyasalar/kiymetli-madenler-ve-kiymetli-taslar-piyasasi> (30/09/2018)

<https://www.takasbank.com.tr/tr/hizmetler/hizmet-verilen-piyasalar/vadeli-islem-ve-opsiyon-piyasasi-viop/genel-tanim> (erişim tarihi:12/09/2018)

https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp (erişim tarihi:12/09/2018)

https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/.../1454/tablo_7-grup_ve_sektor_paylari (erişim tarihi:12/09/2018)

<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB- Katilim-Bankaciligi-Nedir- Brosur.pdf>, (erişim tarihi:12/09/2018)

<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Kat%C4%B1l%C4%B1m%20bankalarDönemi.pdf> (erişim :12/09/2018)